

STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA STROJNICKÁ VSETÍN

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Platný od: 1.9.2009

Schválila ředitelka školy: Ing.Mgr.Jarmila Gabrielová v.r.

ÚVOD.....	4
ÚČEL DOKUMENTU.....	4
FILOZOFIE ŠKOLY V PREVENCI ŠIKANOVÁNÍ	4
SMYSL PROGRAMU PROTI ŠIKANĚ.....	5
CO JE ŠIKANA	5
DEFINICE ŠIKANY	5
TŘÍROZMĚRNÝ MODEL ŠIKANY	5
<i>Šikanování jako nemocné chování.....</i>	<i>5</i>
<i>Šikanování jako závislost.....</i>	<i>6</i>
<i>Šikanování jako porucha vztahů ve skupině</i>	<i>6</i>
<i>Stádia šikany.....</i>	<i>6</i>
DETEKCE ŠIKANY.....	7
OZNÁMENÍ ŠIKANY	7
PŘÍMÉ A NEPŘÍMÉ ZNAKY	7
DETEKCE ŠIKANY DOTAZNÍKOVOU METODOU	9
DYNAMICKÁ DETEKCE	9
ŘEŠENÍ ŠIKANY	9
PŘEDPOKLADY PRO ÚSPĚŠNÉ ŠETŘENÍ ŠIKANY	9
POSTUP ŘEŠENÍ ŠIKANY	10
<i>Cíle</i>	<i>10</i>
<i>Důležité zásady.....</i>	<i>10</i>
<i>Řešení běžné šikany.....</i>	<i>10</i>
Rozhovor s informátory a oběťmi	10
Nalezení vhodných svědků.....	11
Přípravná fáze.....	11
Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.....	11
Zajištění ochrany obětem.....	11
Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi	12
<i>Řešení brutálních forem šikany</i>	<i>12</i>
Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti	12
Zvláštní organizační opatření	13
Zalarmování dalších pedagogů a rychlá domluva na dalším postupu.....	13
Zabránit domluvě na křivé skupinové výpovědi.....	13
Pokračovat v pomoci a podpoře oběti.	13
Ohlásit celou věc policii.....	14
Další postup.....	14
<i>Další příklady netypických šikan.....</i>	<i>14</i>
NÁPRAVA.....	15
VÝCHOVNÁ KOMISE	15
METODA USMÍŘENÍ	16
<i>Nutná diagnostika.....</i>	<i>16</i>
<i>Rozhovor s obětí</i>	<i>16</i>
<i>Rozhovor s agresorem</i>	<i>16</i>
<i>Setkání oběti s agresorem a hledání společného řešení</i>	<i>16</i>
METODA VNĚJŠÍHO NÁTĚLU	17
<i>Pohovor před výchovnou komisí.....</i>	<i>17</i>
Možná opatření komise	17
<i>Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou.....</i>	<i>18</i>
Ochrana oběti.....	18
PRÁCE S OBĚTÍ A JEJÍMI ZÁKONNÝMI ZÁSTUPCI.....	18
PŘI ZJIŠTĚNÍ ŠIKANY	18
PO VYŠETŘENÍ ŠIKANY	18
PROCES UZDRAVOVÁNÍ NEMOCNÝCH VZTAHŮ VE SKUPINĚ	19

Úvod

Účel dokumentu

Tento dokument řeší jak postupovat při odhalení šikany, aby byla efektivně zastavena a byla minimalizována možnost jejího opakování, nebo dalšího rozvoje. Zabývá se tedy postupy sekundární prevence šikany. Je však nutné zdůraznit, že sekundární prevence šikany vstupuje na scénu až když je šikana odhalena a slouží pouze k jejímu efektivnímu zastavení a dalšímu nerozšiřování. **Ve skutečnosti tedy šikaně nepředchází.**

Z tohoto důvodu SPŠS Vsetín staví absolutně na první místo **primární** prevenci šikany (tj. souhrn aktivit, které podporují rozvoj prostředí, které je výskytu šikany nepříznivé). Primární prevencí se detailně zabývá **Minimální preventivní program**, jehož součástí je i tento dokument.

Sekundární a další stupně prevence jsou ovšem nezbytně nutné, neboť šikana se v různých formách vyskytuje na **všech** školách, tedy i tehdy, kdy se prevenci šikany věnuje na škole značná pozornost.

Filozofie školy v prevenci šikanování

Šikana je definovaná jako onemocnění skupiny a každého člena této skupiny. Je to logické, protože ve skupině, kde se šikana vyskytuje, mohou její členové zaujímat pouze tři role:

- Agresor, nebo jeho přísluhovač
- Oběť
- Svědek, který šikaně nezabránil

Je zcela jasné, že ani jedna pozice není v pořádku a normální a skutečnost, že se v kolektivu vytvořily nasvědčuje tomu, že kolektiv nefunguje správně – „je nemocný“.

„Zdravá“ skupina má vždy fungující mechanismy, které vznik šikany buď vůbec neumožní a nebo ji zastaví v absolutním počátku (tj. najde se někdo kdo se oběti zastane a nebo šikanu ohlásí.)

Základem „zdravého“ kolektivu je samozřejmě zdravý jedinec, tedy člověk zdravě sebevědomý a zároveň dostatečně chápavý k potřebám druhých. Takový člověk vnímá sám sebe jako zcela jedinečného unikátního jedince se silnými, ale i slabými stránkami. Toto zdravé chápání sama sebe pak vede ke stejnému vnímání také ostatních lidí, tedy k respektu k jejich silným stránkám a zároveň k pochopením pro jejich slabiny.

Bohužel, člověk v dnešní společnosti je vystaven neustálému náporu informací, které spíše poukazují na jeho nedostatky, což vede k snaze tyto nedostatky minimalizovat, nebo je alespoň zakrýt. Toto je jeden z velmi důležitých faktorů, které mají dopad na rozvoj šikany, neboť jednou z nejnanechťších cest jak zakrýt své nedostatky je zviditelnění nedostatků někoho jiného. Zde je třeba připomenout, že již vysmívání a ostrakismus vůči jedinci jsou prvními stádii šikany a tudíž jen předstupněm k stupňům vyšším.

Základní pilíř prevence šikany na SPŠS Vsetín vychází z této filozofie. To znamená, že nejlepší prevencí šikany je vytváření co možná nejlepšího přátelského prostředí ve škole a budování vztahů napříč všemi složkami školního kolektivu (žáci, učitelé, nepedagogičtí pracovníci), které budou jedince podporovat v rozvoji jeho pozitivních stránek stejně jako v práci na vlastnostech méně přijatelných. Zde je třeba zdůraznit, že tato interakce musí fungovat v obou směrech a mezi všemi složkami. Protože stejně jak učitel musí poučit žáka, jestliže koná špatně, musí být také připraven přijmout kritiku svého jednání ze strany žáka a snažit se sjednat okamžitě nápravu právě tak, jak by to sám žádal po žákovi. Toto jednání vytváří atmosféru rovnocennosti a vzájemné důvěry a úcty, tedy prostředí pro rozvoj šikany nevhodné

Smysl Programu proti Šikaně

Smyslem tohoto dokumentu je poskytnout pedagogům základní osnovu postupu při řešení šikany na SPŠS Vsetín. Tento postup **musí** být koordinovaný a musí do něj být zapojeno několik pedagogů, tak aby byla minimalizována následující rizika:

- Způsobení ještě většího traumatu oběti
- Vystavení oběti přílišnému nebezpečí
- Umožnění aktérům šikany se domluvit a mařit vyšetřování
- Umožnit dalším stranám bránit ve vyšetřování
- Vnesení osobních pocitů a postojů do vyšetřování, což může vést k zaujatosti, která může způsobit další zbytečné traumatizování oběti, nebo dokonce podpořit agresivitu vůči ní

PpŠ definuje detekční metody, které budou pravidelně používány k mapování situace ve škole. Dále jsou zde uvedeny nepřímé znaky, které poukazují na nezdravé prostředí v kolektivu a možnost výskytu šikany. Sledování těchto znaků je jednou z nejdůležitějších, ne-li tou nejdůležitější metodou detekce šikany.

PpŠ standardizuje postup vyšetřování šikany a definuje hlavní cíle tohoto procesu včetně návodu, jak by jich mohlo být dosaženo.

Jsou zde uvedeny organizace, na které se pedagog může obrátit, v případě že šikana již dosáhla rozměrů, které potřebují profesionální zásah.

V závěrečné části je pak naznačena práce s kolektivem, která musí následovat po vyšetřování tak, aby bylo zajištěno pokračování uzdravovacího procesu v kolektivu a tak minimalizováno nebezpečí opětovného výskytu šikany.

Co je šikana

Definice šikany

Za šikanování se považuje, když jeden, nebo více žáků, úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým. Agresori dělají oběti, která se nemůže a nebo nedokáže bránit, nepříjemné věci, ponižují ji a způsobují jí bolest. Toto ubližování se může vyskytovat v různých podobách jako strkání, nadávání, schovávání, ničení a krádeže věcí, fyzické napadání, ale také pomlouvání, intrikování a ostříkání a v neposlední řadě snižování důstojnosti rozesíláním pomlouvacích a ponižujících SMS nebo dokonce natáčením a šířením zesměšňujících a ponižujících videí.

Třírozměrný model šikany

Šikanování jako nemocné chování

Rozeznat šikanu od škádlení je zcela zásadní pro další postup při řešení konfliktu. Zcela jistě budeme jinak řešit rvačku dvou chlapců, kterým se líbí stejné děvče, nebo dlouhodobé psychické týrání žáka ze strany skupiny kamarádů, kteří mu ničí věci, vymáhají po něm peníze a při tom ani nemusí docházet k fyzickému násilí.

Rozdíl ve výše uvedených příkladech je zřejmý. Zatím co v prvním případě jde o utkání rovnocenných partnerů, kteří mají oba stejnou možnost útočit i bránit se a cílem konfliktu je získat přízeň děvčete, v druhém případě se jedná o nerovnocenné chování, v němž se oběť nemůže bránit a **cílem tohoto chování je ublížit**. Je zřejmé, že i přes nepřítomnost fyzického násilí bude mít druhý scénář daleko ničivější efekt na oběť.

Šikanu nazýváme tedy „nemocným“ chováním proto, že charakteristické rysy šikany:

- Nerovnocennost vztahu
- Nemožnost, nebo neschopnost oběti se bránit

- Cílem šikany je ublížit

nejsou zcela normální a vykazují značnou míru patologie. Navíc toto chování ovlivňuje chování nejen oběti, ale celé skupiny. Vytváří ve skupině schémata chování, která nejsou prosociální a mohou negativně ovlivnit sociální vývoj všech jedinců ve skupině.

- Agresori se učí, že agrese, ubližování a týrání jiných lidí je v pořádku, nebo je alespoň tolerováno a přehlíženo většinou.
- Oběť si upevňuje přesvědčení, že ve společnosti nenalezne zastání a že je chování agresorů dokonce jeho/její vinou.
- Ostatní svědci se učí, že je správné nedělat nic, jsou-li svědky násilí a nespravedlnosti, která není konána na nich a stávají se k těmto projevům netečnými

Šikanování jako závislost

Pro vysvětlení tohoto zcela paradoxního vztahu mezi obětí a agresorem, který se vyvíjí především v pokročilých stádiích šikany, je třeba pochopit skutečnost, že šikana je ve skutečnosti pouze způsob, kterým se agresor snaží skrýt svůj strach a nebo nedostatky. Jak již bylo uvedeno v úvodu, zviditelnění strachu, nebo nedostatků druhého je nejjednodušší způsob, jak odvést pozornost od svých vlastních nedostatků, nebo strachu. Agresor tedy skrývá svůj vlastní strach tak, že vyvolá ještě silnější strach v oběti. Při tom prožívá pocit jisté euforie: „Já jsem king a kdo je víc!!!“ Je nasnadě, že agresor sáhne po této metodě zbavení se vlastního strachu při každé další příležitosti. Tím zvyšuje svou potřebu tohoto, pro něj příjemného prožitku a postupně zvyšuje frekvenci i promyšlenost, nebo brutalitu svých útoků. Oběť si na druhé straně postupně buduje paradoxní a patologickou závislost na agresorovi, kdy k němu začne vzhlížet s obdivem a považuje ho za svého nejlepšího kamaráda. Pokouší se mu ve všem vyhovět, uspokojit jeho „potřeby“ dříve, než je vůbec vyřkne. V případě odhalení šikany **bude agresora nejuživěji bránit!!!** Celá situace se dá přirovnat k obrazu dvou boxerů v ringu, kde jeden má výraznou převahu: ten slabší, kterému docházejí síly, se pokouší zaklesnout do agresivnějšího soka, obejmout ho, být mu co nejbližší, protože tak mu nehrozí, že jej agresor přímým úderem srazí k zemi. Pedagogové se nesmějí nechat zmást a přijmout vnější zdání, že si oběť za všechno může sama. To, že je někdo „slabý“, není žádná vina. Rozhodně nikdo nemá právo fyzicky ani psychicky týrat druhého člověka!

Šikanování jako porucha vztahů ve skupině

Tento pohled na šikanu je důležitý, protože objasňuje proč je nutné šikanu **vždy** řešit v kontextu celé třídy. Jak již bylo zmíněno výše, šikana by nikdy nevznikla v kolektivu, ve kterém fungují správně všechny regulační a ochranné mechanismy. Šikana by buď vůbec nevznikla, protože vztahy mezi členy skupiny by byly korektní a přátelské, nebo by se oběti okamžitě někdo zastal a skupina by jasně demonstrovala, že agresivní chování netoleruje. Jestliže se šikana rozvine, je zřejmé, že vztahy ve skupině nejsou v pořádku a že ani neexistuje efektivní mechanismus, který by šikaně bránil. To znamená, že skupina je k šikaně buď lhostejná a nebo se agresorů tak obává, že se neodváží postavit na odpor. Tyto modely chování jsou samozřejmě špatné a v budoucnu by vedly k lhostejnosti vůči agresi, nebo dokonce k přijímání agrese, jako normálního chování.

Proto je nutné po primárním vyřešení šikany dále s kolektivem pravidelně pracovat tak, aby byla tato schémata chování odstraněna.

Stádia šikany

Šikana je standardně dělena na pět stádií [¹]:

1. Ostrakismus

- a. Mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře-je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.
2. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace
 - a. V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizování žáci instinktivně sloužit jako „ventil“. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity.
 - b. V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a v rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.
3. Vytvoření jádra
 - a. Nevytvoří-li se pevná hráz zvýšeným manipulacím a počáteční agresi jednotlivců, záhy se část vytvoří skupinka agresorů „úderné jádro“, které začne fyzicky napadat zpočátku již „ozkoušené“ oběti, ale posléze i další slabší žáky.
4. Přijímání norem agresorů většinou.
 - a. Není-li ve skupině silná pozitivní podskupina, agresivnímu jednání „úderného jádra“ nic nebrání a to se volně rozvíjí. Většina skupiny pak postupně přijímá pravidla agresorů a ty se stávají „nepsaným zákonem“. Agresoři tak mají vlastně volnou ruku a moc donutit ke konformitě všechny členy skupiny.
5. Totalitní systém – Dokonalá šikana
 - a. Celá skupina absolutně a bezpodmínečně přijme pravidla agresorů. Ti se stávají absolutními pány nad skupinou s absolutní mocí rozhodovat o osudu každého jedince ve skupině.

Detekce šikany

Oznámení šikany

Detekce šikany ve škole je značný problém. Šikana se totiž vždy odehrává skrytě za nepřítomnosti pedagoga a v některých případech i mimo školu. Nejjednodušší způsob odhalení šikany je oznámení šikany obětí, nebo svědkem. V tomto ohledu se bohužel rozcházejí i vědecké práce, kde některé tvrdí, že osoba učitele se nachází poměrně vysoko na žebříčku osob, kterým žáci důvěřují a kterým by se svěřili, jiné však tvrdí pravý opak. Je proto vhodné počítat spíše s horší variantou, že žáci učitelům své trápení jim svěří jen zcela krajní situaci.

Nicméně oznámení šikany může přijít i od rodičů, příbuzných, přátel mimo školu apod. Každé oznámení musí být bráno vážně a musí být vyšetřeno!!!

Přímé a nepřímé znaky

Protože šance, že bude šikana oznámena je velmi malá, nezbyvá, než k detekci šikany využít jiné metody. V běžné denní praxi je nejvhodnější sledování přímých a nepřímých znaků v chování skupiny a oběti.

Přímé znaky šikanování mohou být např. [2]:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.

- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např. [2]:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenininy, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!)

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování [2]:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Svě zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.

- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Detekce šikany dotazníkovou metodou

Jako další nástroj pro odhalování šikany lze využít dotazníky. Některé příklady dotazníků lze nalézt např. v [1].

Dotazníky nemohou přímo odhalit šikany, ale podávají velmi důležité informace o atmosféře v kolektivu a o možnosti výskytu šikany.

Pro zajištění včasné detekce případné šikany, bude v každé třídě minimálně jednou ročně provedeno dotazníkové šetření výskytu šikany. Toto šetření bude provedeno třídními učiteli a koordinováno Metodikem prevence.

Pro správné vyhodnocení dotazníků je potřebný speciální trénink a proto by žádný pedagog neměl tuto metodu používat, buď bez potřebného výcviku a nebo bez supervize trénovanou osobou!

Dynamická detekce

Dynamická detekce se dá relativně snadno využít v třídnických hodinách. Tato metoda opět nepodá přímý důkaz, ale přivádí na povrch znaky, které mohou signalizovat nezdravé vztahy ve skupině.

Základním principem je pozorování chování kolektivu při různých sociálních hrách. Jako příklad zde můžeme uvést jednoduché vytváření kruhu:

- Pedagog požádá třídu, aby si vzali židličky a sedli si do kruhu. Je třeba trvat na tom, že to bude kruh a nepřipustit vznik druhé řady, otevřeného obrazce a podobně. Při této aktivitě je pak zřejmé, který žák je v kolektivu oblíben a vedle kterého chce sedět nejvíce spolužáků a naopak kdo má problém najít místo, protože do kolektivu nezapadá. Je možné sledovat jak je kolektiv rozdělen do skupin, jak moc spolu komunikují apod.

Další návody sociálních her jsou k dispozici u Metodika prevence.

Opět je důležité zde zdůraznit, že detailnější práce s takto získanými signály vyžaduje další trénink a jejich špatná interpretace může mít velmi negativní důsledky!

Proto, nabude-li pedagog touto metodou podezření, že ve třídě je možnost výskytu šikany, bude dále postupovat koordinovaně ve spolupráci s Metodikem prevence, případně s dalšími učiteli!

Řešení šikany

Předpoklady pro úspěšné šetření šikany

Pro úspěšné řešení šikany je důležité, aby byly splněny následující předpoklady

1. Proškolený pedagogický sbor. – Je třeba mít neustále na paměti, že neodborný zásah může mít až zničující efekt především na oběť šikany, ale také na ostatní účastníky. Proto je třeba v případě jakékoliv nejistoty své kroky konzultovat!
2. Kooperace: - Šikana nemůže být řešena pouze jedním člověkem. Jak bude vysvětleno dále, celý postup musí být koordinovaný a k tomu je nutná úzká spolupráce osob podílejících se na vyšetřování
3. Koordinace
4. Aktivní spolupráce s institucemi mimo školu: Tento aspekt vstupuje do hry v případě zvláštních druhů šikany a nebo v případech velmi rozvinuté šikany (4.-5. stádium). V těchto případech je nezbytně nutné postupovat ve spolupráci s např. Psychologickou-Pedagogickou poradnou, s Policií apod.

Postup řešení šikany

Cíle

Řešení šikany vychází ze hlavních cílů, které chceme dosáhnout. Tyto cíle jsou:

1. Zastavit šikanu
2. Ochránit oběť
3. Zjistit agresory
4. Zmapovat co se vlastně stalo
5. Navrhnout způsob nápravy

Důležité zásady

Nejnebezpečnějším mechanismem fungujícím v narušené skupině, který může až úplně zmařit pokus o vyšetření a nápravu šikany je mechanismus, který VŽDY chrání agresory. Čím vyšší stádium šikany, tím silněji tento mechanismus funguje. V okamžiku, kdy je tento mechanismus spuštěn dochází například k tomu, že:

- Skupina se semkne kolem agresorů a urputně je brání
- Skupina svaluje vinu na oběť: „On si začal! On provokoval! On si to zasloužil!“
- Oběť stáhne, nebo popře původní obvinění
- Oběť urputně brání agresora (viz. Šikanování jako závislost)
- Do vyšetřování zasahují rodiče, popřípadě i další autority z venku (trenéři sportovních klubů, nebo i zástupci obce)
- Rodiče oběti si nepřejí, aby se případ řešil a raději své dítě převedou na jinou školu.

Proto je nezbytně nutné, aby vyšetřování šikany bylo:

- Pečlivě připravené
- Koordinované
- Rychlé. Během jednoho dne, aby se eliminovala možnost
 - domluvy mezi agresory
 - domluvy mezi agresory a jinými svědky
 - vyhrožování agresorů jiným svědkům
 - vyhrožování agresorů oběti
 - další napadání oběti
 - možnost zásahu rodičů, nebo jiných zainteresovaných osob do vyšetřování

Řešení běžné šikany

Řešení běžné šikany sestává z následujících kroků:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů!).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Rozhovor s informátory a oběťmi

Cílem tohoto rozhovoru je především zjistit, co se stalo a odhadnout vážnost „onemocnění“ skupiny.

Jestliže na šikanu neupozornila přímo oběť, ale někdo jiný, je třeba toho to faktu využít a snažit se z rozhovoru s informátorem vytěžit maximum informací o situaci. V následujícím, velmi citlivém rozhovoru s obětí se pak pokusíme tyto informace dále ověřit a upřesnit.

Nalezení vhodných svědků.

Z informací získaných v předcházejícím bodě vytipujeme členy skupiny, kteří se oběti zastali, nebo s ní sympatizují, ale bojí se to dát najevo, nebo alespoň členy, kteří se v celém případě jeví jako neutrální. Obecně tedy členy skupiny kteří ještě nepřijali pravidla agresorů a budou schopni podat „nezaujatý“ popis situace.

V případě, že se nám nepodařilo získat dostatečné množství přesných informací a nebo na šikanu upozornila přímo oběť a tudíž máme pouze její stanovisko, je třeba využít další metody diagnostiky, např. sociogram, který nám dodá další informace o situaci ve skupině.

Během těchto dvou fází se snažíme odhadnout vážnost situace. Škola je schopna sama, bez pomoci specialistů zvládnout šikanu do 3. stupně[1]. Vznikne-li podezření, že šikana je pokročilejšího stádia, tj., že téměř celá skupina, nebo celá skupina již akceptovala pravidla agresorů a ti jsou již „neomezenými“ vládci, je třeba okamžitě kontaktovat specializované pracoviště!

Přípravná fáze

Jak bylo zmíněno výše, vyšetřování musí být pečlivě připraveno, aby proběhlo během jednoho dne.

Je třeba:

- Vybrat vhodné svědky
- Provést a vyhodnotit diagnostiku skupiny, je-li nutná
- Zajistit zamezení kontaktu mezi agresory, popř. mezi agresory a ostatními členy skupiny, tak aby nedocházelo k domlouvání a sdělování informací
- Zorganizovat vyšetřování, aby nedošlo ke kontaktu vyslechnutých svědků s nevyslechnutými
- Zajisti místnost pro výslechy
- Organizaci výuky skupiny, popř. ostatních tříd apod.

Během této doby je třeba zajistit bezpečnost oběti např.:

- Intenzivním pedagogickým dozorem
- Oběť může být, po domluvě s rodiči, ponechána doma

Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky

Cílem těchto rozhovorů je dále zpřesnit informace o šikaně. Většinou postačí, když mluvíme s jednotlivými žáky. Vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků. Většinou je chybou (vedoucí k ohrožení vyšetřování) společné vyšetřování svědků a agresorů! Zásadní chybou je konfrontaci obětí a agresorů. Vždy je to bolestivé a velmi nevýhodné pro oběť, proto se stává, že svou pravdivou výpověď později odvolá a dokonce agresora brání.

Zajištění ochrany obětem

Pořadí čtvrtého kroku není pevně dáno. Někdy je totiž jasné hned na počátku, že je oběť v bezprostředním ohrožení, a je nutné ji bezodkladně ochránit. Je to například tehdy, když nám informátor prozradil, že agresori budou čekat na oběť před školou. Při následném rozhovoru s obětí se domluvíme a zajistíme jí bezpečný odchod domů. To nám postačí, k momentálnímu zvládnutí situace.

U počátečních stadií šikanování nejsou většinou mimořádná bezpečnostní opatření zapotřebí. Oběť se však nesmí nikdy ponechat svému osudu. (V některých mimořádných případech je nutné dlouhodobě uvolnit oběť ze školy nebo jí zajistit okamžitý přechod na jinou školu. To se však týká obvykle pouze pokročilých šikan.)

Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Je vždy poslední krok ve vyšetřování! K tomuto rozhovoru je nezbytně nutné mít co možná nej přesněji zmapovaný obraz šikany. Jestliže tomu tak není, dojde k tomu, že agresori vše popřou a posléze se pomstí na oběti, nebo na lidech, o kterých si myslí, že na ně žalovali. Význam tohoto rozhovoru pro zjištění pravdy je velmi malý.

Zásadním smyslem tohoto rozhovoru je ZASTAVIT šikanu! Tón a obsah rozhovoru velmi záleží na dané situaci. V případě velmi mírné šikany se budeme snažit především o to, aby si agresor uvědomil, že někomu způsobil bolest a rozhovor budeme spíše směřovat k usmíření. V případě vážnějších forem šikany můžeme například agresorům oznámit, že při jakémkoliv násnaku šikany, budou okamžitě vyloučeni ze školy, že bude přivolána policie apod. Také jim oznámíme, že šikana bude dále řešena a že nebude tolerována, to znamená, že jejich chování bude potrestáno.

Řešení brutálních forem šikany

Dojde-li k výbuchu brutální formy šikany, jedná se téměř jednoznačně o pokročilou formu šikany. Dále popsany postup je tedy pouze „První pomocí“ při odhalení této šikany. Její vyšetřování by mělo být provedeno specialisty, je-li to možné. Nicméně následná „lčba“ šikany musí být v tomto případě jednoznačně prováděna ve spolupráci s odborníky.

Dalším specifíkem je, že řešení této šikany musí nastat okamžitě a tudíž zde není možnost si celý postup předem připravit a zorganizovat.

Také zde se dá uplatnit pětibodový plán popsany v sekci Řešení běžné šikany, nicméně musí být doplněn o další body.

Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti

Přijít do třídy, kde celá třída kope do bezmocného ležícího spolužáka, je zcela extrémní a šokující zážitek, na který každý člověk reaguje velmi odlišně. V literatuře [1] se uvádí následující reakce:

- **Chaos a únik:** Dojde k bouřlivému duševnímu, někdy i tělesnému otřesu a naprostému zmatku. Bezprostředně následuje útěk ze třídy, často doprovázený nějakým výkřikem, např. „Bože, co se tu děje...“
- **Regrese:** Pedagog upadne do bezmoci malého dítěte, které naprosto neví, co má dělat, a volá o pomoc své mocnější kolegy (např. „Pomozte mi někdo...“).
- **Popření:** V popředí je utkvělá myšlenka „To se mně nemohlo stát“, „To není pravda“. Učitel se obrátí a odejde si něco vyřídit.
- **Bagatelizace:** Učitel závažnost situace zlehčí, pronese např. „Tak nechte toho kočkování, začíná výuka...“
- **Obviňování oběti (pozor, je velmi časté!):** Vina se přenesla na oběť, učitel prohlásí: „Karlé, ty zase provokuješ...“
- **Egocentrické ublížení:** Pedagog propadne sebelítosti a výčitkám (např. „Co jste mi to udělali, vám je jedno, že jsem nešťastná...“).
- **Autoritativní, suverénní postoj:** Jde o „pseudosiláckou reakci“, vypadá např. následovně: „No tak, co se tu děje! Okamžitě do lavice, nebo vás srovnám do latě...“
- **Agrese:** Dojde k impulzivnímu a nekontrolovatelnému jednání. Pedagog vrazí jednomu z agresorů facku.
- **Sevření strachem:** Dojde k úleku a provalení „stuporózního“ strachu, učitel se nemůže pohnout.

Je třeba tuto reakci překonat a zaměřit se na bezprostřední záchranu oběti. Zde se nejlépe osvědčilo věnovat veškerou pozornost oběti a starosti o její stav a ignorovat vše ostatní. Kolář v [1] uvádí:

„Láska, soucit, odvaha: Jednání, které mělo zázračný účinek, nezávisle na sobě předvedlo několik žen v roli pedagoga. Lze ho popsat přibližně následovně: „Bože, Josefe, co ti to udělali?!“ Učitelka si klekla k oběti a objala ji, hladila ji po vlasech a čele... „Kde tě to bolí? ...“ Zjišťovala, zda je oběť zraněna. Agresoři zkameněli, něco se zlomilo. Jejich napřena agrese ochabla, zůstala v polovině cesty... Oběť prožila úžasný pocit záchrany, bezpečí... Toto vztahování „pedagoga“ k člověku v krajní nouzi vidíme jako správnou reakci. Co je zapotřebí k tomu, abychom to dokázali? V prvé řadě musíme mít soucit s utrpením bližního a vidět ho. Je nutná i notná dávka sebedůvěry k překonání prvního pocitu bezmoci. Možná jde o napření agresivní energie v nás do pozitivní moci... Jistě mohou být situace, kde to takhle nepůjde. Hlavně kvůli riziku, že násilníci nemusí agresí v transové atmosféře okamžitě zastavit. Učitel, který se vrhne přímo k oběti, může být rozvášněnými žáky i udeřen. Nějaký účinný způsob k zastavení násilí se však musí najít. Například mladá kantorka si zavolá na pomoc zkušeného učitele z vedlejší třídy. Teprve potom ona sama s obětí pracuje. Otázkou zůstává přiměřenost zásahu proti agresorovi. Z právního hlediska je důležitá podstatná okolnost - zásah učitele je nutnou obranou oběti, která se nachází v ohrožení života. Tak je třeba jednání posuzovat. Prakticky to znamená, že když učitel například razantně odtrhne agresora od oběti a on spadne a poraní se, potom sice dojde k prošetření, ale není zahájeno trestní řízení.“

Zvláštní organizační opatření

Tato opatření musí následovat okamžitě po bezprostřední záchraně oběti a směřují k tomu, aby zajistila bezpečnost oběti, bezpečnost ostatních žáků a minimalizovala nebezpečí maření vyšetřování. Je samozřejmé, že tato opatření se provádí operativně s přihlédnutím k dané situaci. Následující seznam je spíše jen návodem a je naprosto možné podle situace některé kroky vypustit, nebo zmírnit, nebo naopak některá opatření přidat či přitvrdit.

Zalarmování dalších pedagogů a rychlá domluva na dalším postupu

Situace, kdy dojde k výbuch brutálního násilí jsou velmi vážné a je tedy nutné, aby žáci nebyli ponecháni ani na okamžik o bez dozoru a to i za cenu, že další pedagogové budou muset přerušit výuku. Osvědčilo se pověřit některého ze žáků dozorem ve třídě, ze které učitel odešel na pomoc kolegovi.

Je-li zajištěn dozor ve skupině, kde došlo k šikaně, je třeba sehnat další kolegy a domluvit se na dalším postupu a na organizaci vyšetřování.

Jak již bylo zmíněno (viz. Důležité zásady) šikana musí být vyšetřena během jednoho dne, aby bylo zabráněno domluvě, vyhrožování, či zastrašování a nežádoucího zasahování ze strany rodičů a jiných osob do vyšetřování. To znamená, že vyšetřování v tomto případě musí proběhnout okamžitě. Přípravná fáze se tedy redukuje na pouhou organizaci vyšetřování. Předpokládá se, že koordinátorem vyšetřování bude absolvent výcviku první pomoci při šikanování.

Zabránit domluvě na křivé skupinové výpovědi.

Nejjednodušší způsob, jak zabránit domluvení a ovlivnění svědků, je zajistit průběžné hlídání celé třídy, ve které „lynčování“ proběhlo, některým z učitelů. Ten žákům nedovolí komunikovat mezi sebou a v rámci možností s nimi realizuje nějaký program. Lze uvažovat i o rozdělení třídy do malých skupinek a jejich rozmístění do volných kabinetů.

Pokračovat v pomoci a podpoře oběti.

1. V případě vážnějšího zranění žáka okamžitě zajistíme lékařskou pomoc.

2. Co nejdříve informujeme rodiče oběti.
3. Nejeví-li oběť známky zranění, poskytneme jí podpůrnou péči. Především se snažíme utišit její panickou hrůzu ze zabití a pokoušíme se navodit pocit bezpečí a ochrany.
4. Je-li to možné, krátce se oběti zeptáme, co se ve třídě stalo a kdo jí ublížil. Použijeme otázky ke zmapování vnějšího obrazu šikanování.
5. Pro jistotu vždy zabezpečíme co nejrychlejší posouzení zdravotního stavu lékařem.
6. Návazně potom zprostředkujeme psychologickou pomoc (např. v pedagogicko-psychologické poradně).

Ohlásit celou věc policii.

Brutální násilí je již trestný čin a jeho **okamžité** oznámení Policii ČR je naší občanskou povinností!

Bohužel, jak opět uvádí Kolář v [1], význam tohoto oznámení pro řešení šikany ve škole je minimální a celé vyšetřování policií je již jiná kapitola.

Další postup

V dalším postupu postupujeme více-méně podle pětibodového programu rozebraného v kapitole Řešení běžné šikany. Je zřejmé, že postup bude muset být improvizovaný vzhledem k charakteru šikany.

- Oběť může být zraněna a neschopna vypovídat. Takže jedinou informací o pravděpodobných iniciátorech šikany bude to, co viděl učitel/ka, který šikany zjistil
- I tato informace může být zkreslená, útržkovitá, nebo žádná. Pedagog/pedagožka se tak vylekal, že si nic nepamatuje, nebo se tak zaměřil na ochranu oběti, že ostatnímu nevěnoval pozornost.

Proto je velmi důležité, aby bylo skupině, ve které šikana proběhla, zabráněno v komunikaci. Ve vyšetřování bude totiž nejspíše nezbytné provést výslech každého žáka a na základě detailů začít skládat mozaiku toho, co se událo.

V dalším kole, až již máme hrubou představu o průběhu šikany můžeme přistoupit ke konfrontaci žáků. Zde je ovšem třeba pečlivě dbát na to, abychom nekonfrontovali žáka, který se jeví jako potenciální agresor s ostatními žáky. Hrozí zde, že dojde k vyhrožování a nebo prostě jen k tomu, že žák tváří v tvář s agresorem nebude schopen vypovídat, popřípadě svou výpověď popře.

Je třeba vše podřídit tomu, abychom našly iniciátory (vůdce) skupiny!

Závěrečný pohovor s agresory slouží spíše jen ujasnění situace a oznámení dalších kroků.

Další příklady netypických šikan

Kromě velmi brutálních šikan se mezi netypické šikany řadí všechny šikany, které mají nějakou systémovou odlišnost, která vyšetřování výrazně komplikuje. Příklady netypických šikan jsou uvedeny v [1].

- Šikanování ve škole se zvláštní organizací výuky
- Rasově motivovaná šikana. Mluvíme o ní tehdy, když je násilí ospravedlnováno konkrétní ideologií.
- Šikana umocněná drogou. Jde o šikany, kdy agresori jsou bezprostředně ovlivněni alkoholem nebo jinou budivou drogou.
- Šikana, kde vlivní ochránci brání nápravě. Diagnostické a léčebné úsilí je komplikováno silným mocenským a ekonomickým postavením rodičů, příbuzných či známých agresorů. Například rodič iniciátora šikanování je ředitelem ve škole nebo zastává silnou mocenskou pozici na okrese, případně je finančním mecenášem školy.

- „Dobrovolné“ otročení. Děti jsou zotročovány „dobrovolně“, prostřednictvím peněz hvězdy a manipulátora třídy. Ony samy se aktivně domluví a sepíší seznam, kdo, kdy a jakou službu poskytne za domluvený obolus vládci třídy. Jedná se třeba o nošení tašky, oblékání kabátu, kupování svačiny, psaní úkolu...
- Sexuální šikana. V popředí šikany je sexuální násilí. Někdy bývá iniciátor a hlavní mučitel deviantní osobnost, například sexuální agresor.

Všechny výše zmíněné druhy šikany jsou již nad rámec schopností a možností školy. Jestliže se tedy v průběhu vyšetřování ukáže že šikana je svou podstatou atypická, musí být řešena ve spolupráci s odborníky!

Náprava

V každém případě musí škola dát jasný a zřetelný signál agresorovi a i skupině, že šikana je zcela neakceptovatelná a že bude proti tomuto jednání vždy rozhodně zakročeno. K sjednání okamžité nápravy jsou k dispozici dvě metody:

1. Metoda usmíření
2. Metoda vnějšího nátlaku

Volba metody je zcela závislá na charakteru šikany a agresorů s tím, že jako primární metoda bude používána metoda usmíření.

Nezbytnou podmínkou pro použití metody usmíření je, že agresor si neuvědomoval vážnost svých činů a nyní svých činů upřímně lituje a je ochoten se pokusit o nápravu.

Jestliže však byl charakter šikany vážný s jednoznačným negativním dopadem na oběť (tzn. že agresor se již nemohl domnívat, že se ještě stále jedná o legraci, ale vážnost svých činů buď nevnímal, nebo vnímat nechtěl) a přesto v šikaně pokračoval. Navíc svých činů nelituje, ale snaží se vinu svalit na někoho jiného (nejčastěji oběť). V tomto případě není jiná možnost, než použít metodu vnějšího nátlaku.

Výchovná komise

Každé vyšetřování musí být uzavřeno výchovnou komisí, která bude tvořena:

- Regulárními členy
 - Zástupce vedení školy
 - Metodik prevence
 - Výchovný poradce
 - Třídní učitel
- Dalšími členy
 - Zákonný zástupce žáka
 - Odborný psycholog nebo etoped
 - Zástupce Policie ČR
 - Zástupce OSPOD
 - Jiní

Složení komise a forma průběhu jednání bude záviset na vážnosti projednávaného případu.

V případě počátečních mírných forem šikany bude komise sestavena pouze z regulárních členů a jednání bude méně formální. Řeší se prostě drobný vnitřní problém ve škole, kdy si uvědomujeme, že zbytečné „rozmazávání“ problému je velmi nepříjemné pro obě strany, oběť i agresora, a hlavním cílem je najít společné řešení neshod.

U vážnějších forem šikany bude však jednání komise formální za účasti dalších členů komise, kteří budou na jednání pozváni oficiální písemnou formou. Z tohoto jednání se provede zápis.

Metoda usmíření

Metoda usmíření je vysoce účinná a proto je také preferována. Další výhodou této metody je možnost kdykoli plynule přejít k metodě nátlaku, jestliže se během procesu začnou objevovat znaky, že agresor odmítá spolupracovat, nebo že jeho ochota spolupracovat nebyla upřímná. Podstatou metody je nalézt společné řešení narušených vztahů v neformální atmosféře.

O změnu se usiluje prostřednictvím sdílení odlišných pocitů jednotlivých aktérů a podporováním schopnosti agresora vcítit se do oběti, mít s ní soucit a pochopit její utrpení. V některých vhodných situacích lze usmíření zpečetit dobrovolným odčiněním škod, které je přijatelné pro všechny účastníky.

Nedostatkem metody je, že aby byla použitelná, je absolutně nezbytné, aby agresor vykazoval ochotu ke změně. Nicméně pro ověření vhodnosti metody použijeme pojistné body v následujícím metodickém postupu.

Nutná diagnostika

Pomocí výslechu informátora, svědků, oběti, popř. sociografickým testováním co možná nejpřesněji zmapujeme situaci a vztahy ve skupině, které k šikaně vedly

Rozhovor s obětí

V tomto rozhovoru opatrně oběti sdělíme, že máme zmapovanou situaci a informujeme ji o možných řešeních. Trest x usmíření. Obě možnosti prodiskutujeme a zvážíme která je vhodnější. V metodě usmíření pokračujeme pouze se souhlasem oběti!

Rozhovor s agresorem

Také v rozhovoru s agresorem oznámíme ukončení vyšetřování a jeho výsledky. Necháme ho k tomu vyjádřit a sledujeme jeho postoj. Jestliže je zde patrná lítost a snaha o nápravu, je možné s metodou pokračovat. Pro ověření upřímnosti lze použít techniku „neodeslaného dopisu oběti“ kde požádáme agresora, aby oběti napsal omluvný dopis. Ujistíme ho, že dopis nebude odeslán, že je to pouze forma, jak nám může sdělit své pocity. Jako příklad takového dopisu uveďme dopis z [1].

„Karle, myslím si, že to byla náhoda a že to nebylo nic úmyslného, chtěli jsme tě jenom zkoulovat a hodit do sněhu, podle mě nikdo neudělal přímo nic, aby tě zranil. Taky si myslím, že k tomu přispěla tvoje vysoká lámavost kostí. To, co jsme udělali tobě, jsme jiným dětem dělali i předtím, házeli je ze svahu a koulovali se. Asi jsi spadnul na nějaký kámen nebo něco tvrdého.“

Realita byla zcela jiná, než pachatel tvrdí. šikanování oběti vyvrcholilo jejím „lynčováním“, sražením na zem a zkopáním. Následkem bylo zlomení obratle.

Je zřejmé, že v tomto případě agresor stále není přesvědčen o své vině a pokouší se alespoň část viny svalit na oběť. V tomto případě by byla metoda usmíření neefektivní.

Setkání oběti s agresorem a hledání společného řešení

Pro toto setkání je třeba sestavit skupinu, která vytvoří co možná nejpozitivnější prostředí. Je vhodné pozvat kamarády oběti a kladné třídní autority. Velikost skupiny by neměla přesáhnout 15 lidí a počet by se měl snižovat pro pedagogy s menšími zkušenostmi ve skupinové práci. Vhodné je i pouhé setkání oběti a agresora.

POZOR! Je třeba dávat pozor, aby agresor po určitém čase nezaměřil svoji pozornost na jinou oběť!

Metoda vnějšího nátlaku

Tato metoda je vlastně běžně používaná metoda trestu. Agresor je potrestán a je mu pohroženo daleko vyšším trestem v případě náznaku opakování šikany. Cílem je pomocí trestu a strachu zamezit opakování šikany. Potřeba razantnosti a potřeba zajistit bezpečí všem ohroženým vyžaduje, aby metoda zahrnovala tyto tři součásti:

1. Pohovor před výchovnou komisí
2. Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou
3. Ochranu oběti

Pohovor před výchovnou komisí

I zde platí, že styl pohovoru bude zaležet na charakteru šikany, ale i osobnosti agresora. Může vzniknout případ, kdy samotný pohovor před komisí bude pro agresora dostatečným trestem a jeho rodiče natolik silným zážitkem, že to zajistí neopakování šikany. Na druhé straně spektra však může být velmi formální pohovor, kterého se budou účastnit i složky policie a sociální správy a tresty budou nekompromisní a velmi tvrdé.

Pro zajištění úspěšného vedení pohovoru je Kolář [1] uvádí následující orientační posloupnost vedení jednání:

1. Seznámení rodičů s problémem
2. Postupné vyjádření všech pedagogů
3. Vyjádření žáka
4. Vyjádření rodičů
5. Rozhodování komise za zavřenými dveřmi
6. Seznámení rodičů a žáka se závěrem komise

Seznámit rodiče s problémem by měl člověk, který případ vyšetřil a má všechny potřebné poznatky k dispozici. Neměl by prozradit, odkud informace získal. Může například hovořit o tom, že bylo provedeno důkladné šetření, které zahrnovalo větší počet žáků. Při šetření bylo jednoznačně prokázáno, že jejich dítě bylo iniciátorem šikanování. Po tomto úvodu následuje informace o některých konkrétních faktech (k tomu nám poslouží přehled agresorů, u jejichž jmen máme údaje kdy, kde, jak a komu co udělali).

Důležitá je citlivá snaha zmírnit šok rodičů z informace a přesvědčit je, že nechceme dítěti ublížit, ale pomoci mu. Když se to podaří, dává to naději na jejich konstruktivní přístup k selhání dítěte a na východisko k řešení. V případech, kdy přetrvává konfrontační nálada, je nutné na faktech trvat. Zásadní chybou je ustoupit tlaku rodičů a prozradit zdroje informací, nebo dokonce uskutečnit hromadnou konfrontaci s obětí. Je to nepřípustné kvůli ohrožení zdraví svědků a obětí. Mimoto oběť se nedokáže bránit a není schopna o konkrétních věcech mluvit. Vždy je možné rodičům nabídnout odvolání k nadřízeným a kontrolním orgánům.

Možná opatření komise

- Výchovná opatření (napomenutí a důtka pedagoga, důtka ředitele, podmíněčné vyloučení a vyloučení ze studia).
- Snížení známky z chování
- Převedení do jiné třídy
- Vyloučení ze školy při opakování nepřijatelného chování a po rozhodnutí výchovné komise.
- Krátkodobý dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež.
- Umístění do diagnostického ústavu na předběžné opatření a následné nařízení ústavní výchovy.

Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou

Oznámení o potrestání hraje velmi důležitou roli v celém procesu zastavení šikany a nemůže být suchým přečtením trestu kolektivu. Je velmi důležité zmapovat situaci ve skupině a předpokládat chování skupiny. U skupin, kde se vyskytla šikana ve vyšších stádiích lze očekávat, že skupina bude stát na straně agresoru (vůdců) a naopak proti oběti. Nevhodná prezentace může více rozdmýchat vnitřní napětí a vyústit v ještě horší situaci. Je nutné, aby žáci pochopili, že šikana je nepřipustná a aby byla tato informace sdělena tak, že naruší soudržnost skupiny. Zaměřujeme se tedy na „slabé“ články skupiny, tj. žáky, kteří ne zcela akceptovali pravidla skupiny a nebo mají vysokou schopnost empatie a dokáží se vžít do pocitů oběti.

Ochrana oběti

Protože léčení narušených vztahů ve skupině je dlouhodobá záležitost, nelze očekávat, že po vyšetření šikany, udělení a oznámení trestů dojde k okamžité nápravě. Tímto je proces nápravy pouze nastartován, nikoliv ukončen. To znamená že oběť nemůže být ponechána „svému osudu“ protože ji stále hrozí vysoké nebezpečí. Ochrana oběti může být podle [1] zabezpečena jedním nebo kombinací několika následujících opatření:

- Pravidelnými schůzkami oběti s pedagogem
- Setkáváním pedagoga s loajálními informátory
- Stanovením ochránců oběti (ze třídy nebo z vyšších ročníků)
- Intenzivním sledováním situace, včetně docházky oběti
- Zprostředkováním péče v odborném zařízení a udržováním kontaktu s jeho pracovníkem
- Vytvořením „horké linky“ s rodiči.

Práce s obětí a jejími zákonnými zástupci

Při zjištění šikany

Po zjištění šikany je nutné informovat rodiče o vzniklé situaci. Tato by mělo proběhnout formou osobního jednání. Pouze ve zcela krajních případech, kdy nelze jinak, je možné takto učinit telefonicky.

Je vhodné, aby rodiče informovala osoba, která vede vyšetřování a má o problému nejvíce informací. Rodiče by měli být informováni otevřeně a pravdivě, nicméně velmi šetrně. Je samozřejmé, že informace o ubližování jejich dítěti je pro rodiče velmi bolestivá. Rodičům bude sděleno, co, kde a jak se stalo, jaká byla přijata opatření a jaké budou následující kroky. **POZOR**, i zde zachováváme anonymitu jak našich zdrojů, tak agresorů. Posledním, co potřebujeme, je aby si rodiče šli vyřizovat účty s agresorem, nebo jeho rodiči, popřípadě, aby z žáka, který situaci oznámil, vymáhali jména agresorů. Je nutné je přesvědčit, že bezpečí jejich dítěte je naším prvořadým zájmem, že byla přijata veškerá opatření pro zajištění jeho bezpečnosti a že tím nejlepším, co mohou pro jejich dítě udělat je být nápomocni při vyšetřování šikany.

Rodičům budou poskytnuty kontakty na odbornou pomoc, jako je Psychologicko-Pedagogická poradna, psycholog, středisko výchovné péče apod.“

Po vyšetření šikany

Rodiče by měli být pozváni do školy v jiný den, než kdy probíhá pohovor před výchovnou komisí, aby bylo zajištěno, že nedojde k nevhodnému setkání rodičů agresora a oběti. Je třeba si uvědomit že obojí rodiče budou ve značné stresu a nebezpečí nepříjemné konfrontace je vysoké.

Rodiče budou informováni o celém průběhu vyšetřování a o jeho výsledcích. Také budou seznámeni s výsledkem výchovné komise a s dalšími kroky, které byly přijaty pro vylepšení vztahů v kolektivu.

Domluví se časový interval ve kterém bude situace ve třídě monitorována a také se sjednají pravidelné schůzky, nebo alespoň telefonické rozhovory, ve kterých se bude rodina oběti a škola vzájemně informovat o oběti, jejím chování a případných změnách v chování o atmosféře ve škole a v rodině, tak aby bylo zjištěno co možná nejvčasnější zjištění jakýchkoliv signálů nasvědčujících o případném ohrožení dítěte.

Proces uzdravování nemocných vztahů ve skupině

I zde je třeba zdůraznit a striktně ctít pravidlo, že škola je vlastními silami schopna zvládnout šikana maximálně ve třetím stádiu. Uzdravování vztahů ve skupině, kde se vyskytla šikana vyššího stupně, nebo netypická šikana, musí být vedeno odborníkem.

U šikan nižšího stupně bude proces uzdravování veden metodikem prevence, nebo třídním učitelem ve spolupráci s metodikem prevence.

Proces uzdravování sestává z pravidelných setkání (třídnických hodin), které jsou ale povinné.

Na těchto hodinách se za pomoci skupinových her a aktivit navozují modelové situace, na kterých se žáci učí, jak spolu komunikovat, jak vnímají mimoverbální signály, vyzkouší si pocity při ostríhaci, ohrožení, odmítání. Hledají co mají společné a v čem jsou stejní atd.

Výsledkem těchto setkání by měla být postupná transformace vztahů ve skupině. Ta by měla být demonstrována vytvořením například třídní charty.

Návrhy a náměty na skupinové aktivity jsou k dispozici u metodika prevence.

Závěr

Šikana je jev nesmírně dynamický a to nejen tím, že se rozvíjí ve skupině, kde se vyskytla, ale i formy šikany se rychle vyvíjejí, především ve spojitosti s rozvojem moderních komunikačních technologií.

Tento program proti šikaně byl formulován co možná nejobecněji, tak aby byl aplikovatelný na různé druhy a formy šikany. O to více je třeba být připraven pružně reagovat na danou situaci a popsané postupy vhodně modifikovat a doplňovat tak, aby vyhovovaly danému případu co možná nejlépe.

Protože šikana je problém, který je intenzivně sledován a studován relativně krátkou dobu, je množství praktických zkušeností, využitelných pro upřesnění postupů, značně omezen. Proto bude tento dokument průběžně doplňován a upravován tak, aby obsahoval co možná nejnovější poznatky z této oblasti. Všichni pedagogové budou o změnách informováni.

¹ Kolář M.; Bolest šikanování; Vydání 1; Portál, s.r.o; Praha 2001; ISBN 80-7178-513-X

² Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení; Č.j. 24 246/2008-6